

Gereformeerde theologie: tussen ideaal en werkelijkheid.

Toespraak bij de opening van de lessen op 6 september 2004

Gereformeerde theologie: dat is de moeite waard om voor te gaan. Anders zaten wij hier niet. Of niet soms?

Is gereformeerde theologie inderdaad nog iets om voor te gaan? Er is reden genoeg om iets langer bij die vraag stil te staan. Een positief antwoord spreekt bepaald niet vanzelf.

Honderd vijftig jaar geleden stichtten de Afgescheiden kerken in Kampen een school voor gereformeerd theologisch onderwijs. In de decennia daarna is de gereformeerde theologie tot grote bloei gekomen, niet alleen in Kampen, maar ook aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Mannen als Abraham Kuyper en Herman Bavinck en later Klaas Schilder zorgden voor nieuw elan. Zij brachten vele studenten enthousiasme voor de gereformeerde theologie bij. Maar hoe is het nu, in 2004?

De Kamper hoogleraar Lucas Lindeboom zette in 1900 een maandblad op. Vanaf 1912 kreeg het de naam *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift (GTT)*. Een eeuw lang hebben theologen uit Kampen en Amsterdam hun krachten aan dit tijdschrift gegeven. Eind 2003 is het laatste nummer verschenen. De Gereformeerde Kerken (syn.) zijn met de Nederlands Hervormde Kerk en de Evangelisch-Lutherse kerk in het Koninkrijk der Nederlanden gefuseerd in de PKN. Daarmee is er ook einde gekomen aan het *GTT*.

Zowel de kerkelijke fusie als de stopzetting van *GTT* hangen samen met theologische ontwikkelingen in de Gereformeerde Kerken (syn.). Ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het *GTT* verscheen eind 1999 een dik jubileum-nummer, onder de titel *Theologie op de drempel van 2000. Terugblik op 100 jaar Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*. Het laatste nummer van het *GTT*, uit het najaar van 2003, biedt een soort vervolg daarop, onder de titel *Heroriëntatie in de theologie*. In beide nummers wordt heel eerlijk verwoord, hoe men sinds de jaren zestig van de vorige eeuw bij de gereformeerde theologie uit de traditie van Kuyper en Bavinck vandaan is gegroeid. Hun theologie is onder de naam neo-calvinisme een stuk geschiedenis geworden.

Dat bij de 'synodalen' het enthousiasme voor gereformeerde theologie in de klassieke zin van het woord (oftewel: de 'neo-calvinistische' theologie) drastisch is afgenomen, is bekend. Maar hoe staat het bij ons 'vrijgemaakten'? Volgens meer dan één scribent maken de Gereformeerde

Kerken (vrijgem.) momenteel een tijd van verwarring door. Er wordt gewezen op een mentaliteit van ‘weg met ons’. Vele oude verworvenheden lijken niet meer houdbaar en gaan overboord. Dat geldt voor zaken die bekend staan als ‘typisch vrijgemaakt’. Maar ook het woord ‘gereformeerd’ heeft duidelijk aan glans ingeboet. Heel herkenbaar is wat Drs. H. de Jong vorig jaar in *Radix* schreef, namelijk:

“Gereformeerd, het staat voor velen gelijk aan strakheid, gebrek aan plooibaarheid, strengheid, somberheid, houterigheid en wat niet al, tot schijnheiligheid toe”¹.

Het *Nederlands Dagblad* heeft het woord ‘gereformeerd’ uit de ondertitel geschrapt. In plaats daarvan is nu de formule ‘christelijk betrokken’ gekozen. Niet omdat het *ND* geen gereformeerde krant meer zou willen zijn. Integendeel. Een belangrijke reden waarom het woord ‘gereformeerd’ van de voorpagina verdwenen is, is dat het niet meer die positieve associaties oproept, die de redactie graag zou wensen.

De theologiebeoefening staat natuurlijk niet buiten dit alles. Verschillende gereformeerd-vrijgemaakte theologen zeggen, dat zij hun inspiratie uit allerlei bronnen putten. Ongetwijfeld hoort daar ook de eigen Nederlandse gereformeerde theologische traditie bij. Maar die heeft bij hen niet meer die prominente plaats die zij tot voor kort bij vrijgemaakte predikanten en theologische studenten placht te hebben.

Hier, aan de Theologische Universiteit aan de Broederweg, is de aansluiting bij de eigen gereformeerde theologische traditie nog heel sterk aanwezig. Ik kan hiervoor verwijzen naar de bundel *Gereformeerde theologie vandaag*, die deze maand zal verschijnen. Maar dat betekent nog niet, dat het theologisch elan er vanaf spettert. Of dat wij er wIII in zouden slagen om een gereformeerd theologisch tijdschrift te vullen met inspirerende bijdragen.

Is gereformeerde theologie nog iets om voor te gaan? Als je daar antwoord op wilt geven, moet je natuurlijk eerst samen afspreken wat je onder ‘gereformeerde theologie’ verstaat. Daarom is dat de vraag die nu, in het directe vervolg van dit betoog, de aandacht zal hebben. Ik zeg er maar meteen bij, dat daarbij het accent niet zal vallen op het woord ‘theologie’. Met andere woorden: het zal niet gaan over de kenmerken van academische theologie-beoefening of de verhouding tussen de theologie en andere disciplines. Deze vragen komen uitgebreid aan bod in de bundel *Gereformeerde theologie vandaag*, met name in het eerste hoofdstuk van de hand van onze eerste man voor dit soort zaken, collega Ad de Bruijne. Ik concentreer mij nu op het adjectief ‘gereformeerd’ als kenmerk van onze theologie.

¹ H. de Jong, ‘Voorrang van woord op antwoord. Wat is gereformeerd?’, in: *Radix* 29 (2003), 72.

Wat is gereformeerde theologie? Wat is daarvoor karakteristiek, kenmerkend? Een heel belangrijk kenmerk van de theologie van Kuiper en Bavinck is de nadruk op het absolute gezag van de Heilige Schrift. Niet voor niets is Kuipers rede tegen de schriftkritiek een van zijn bekendste publicaties. De basisovertuiging met betrekking tot de inspiratie, de onfeilbaarheid en het gezag van de Schrift doortrekt vele gereformeerde theologische publicaties van de eerste helft van de twintigste eeuw. Vele ‘synodaal-gereformeerde’ theologen hebben inmiddels afscheid genomen van de ‘neo-calvinistische’ gereformeerde theologische traditie. Dat afscheid heeft alles te maken met een gewijzigde overtuiging ten aanzien van de bijbel. Dat wordt in de reeds genoemde afleveringen van *GTT* volmondig erkend.

Maar de gereformeerde theologie is niet bij Kuiper en Bavinck begonnen. Het is ook niet een zaak van alleen Kampen en de VU. Gereformeerde theologie wordt eveneens beoefend aan onze zusterinstelling, de Christelijke-Gereformeerde Theologische Universiteit in Apeldoorn, en door mensen van de Gereformeerde Bond. Gereformeerde theologie is ook absoluut geen exclusief Nederlandse aangelegenheid. Kuiper en Bavinck zelf zouden niet nagelaten hebben ons daarop te wijzen. Het woord ‘gereformeerd’ brengt je onontkoombaar naar de grote kerkreformatie van de zestiende eeuw. Toen werden tegenover Rooms-Katholieken en Wederdopers de drie sola’s gesmeed: sola fide, sola gratia en sola scriptura. Drie sola’s die culminereren in één solo: solo Christo, door Christus alleen. Wat toen herontdekt werd, werd vastgelegd en verdedigd in confessies. Voortaan zou de overtuiging die beleden werd in die confessies – de Confession de La Rochelle, de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Catechismus van Genève, de Heidelbergse Catechismus, de Tweede Helvetische Confessie, om er niet meer te noemen – bepalend zijn voor de gereformeerde theologie. Waaraan dan in de zeventiende eeuw nog de Dordtse Leerregels en de Westminster Standards werden toegevoegd.

Maar niet alles wat daarin staat, is exclusief gereformeerd. Neem alleen het ‘sola fide’. Dat werd door Maarten Luther met zijn Augsburgse confessie en zijn volgelingen met niet minder overtuiging beleden dan door Calvijn en de gereformeerden. En – om maar even snel de overstap te maken naar onze eigen tijd – met betrekking tot de leer van de Schrift kunnen vele evangelischen en gereformeerden een heel eind samen optrekken. Wat is dan kenmerkend voor gereformeerden en hun theologie?

In het kader van de voorbereiding van deze toespraak heb ik deel 1 van de *Gereformeerde Dogmatiek* van Herman Bavinck uit de kast getrokken. Hij voorziet zijn vierdelige standaardwerk van uitgebreide prolegomena. Ik meende te mogen verwachten, dat hij daar niet

alleen aandacht aan de term ‘dogmatiek’ maar ook aan het adjectief ‘gereformeerd’ zou besteden. In zekere zin doet hij dat ook. Hij biedt namelijk een zeer lezenswaardige beschrijving van de geschiedenis van de gereformeerde dogmatiek, vanaf de zestiende eeuw tot aan zijn eigen tijd².

Bavinck begint dat gedeelte met een beschrijving van het kenmerkende verschil tussen het Lutherse en het gereformeerde protestantisme. Het laatste begon bij Zwingli, maar kreeg zijn vaste vorm door Calvijn. Wat zijn de kenmerkende verschillen tussen deze twee soorten protestantisme?

Volgens Bavinck is het voor de Lutherse christenen kenmerkend, dat zij antropologisch denken. De centrale vraag is voor hen hoe de mens tot de zaligheid komt. De rechtvaardigmaking is het artikel waarmee de kerk staat of valt. Gereformeerden daarentegen denken theologisch. Zij klimmen op tot het eeuwig besluit van God. De eerste vraag is ‘hoe komt God tot zijn eer?’ en de verkiezing is het hart van de kerk.

“De Gereformeerde heeft geen rust, voor hij rugwaarts alles tot het besluit Gods heeft herleid en het $\delta\iota\omicron\tau\iota$ ” (het ‘waarom’, GKw) “der dingen heeft opgespoord en voorwaarts alles aan de eere Gods heeft dienstbaar gemaakt; de Luthersche is met het $\acute{o}\tau\iota$ ” (het ‘dat’, GKw) “tevreden en geniet in de zaligheid, die hij door het geloof deelachtig is”³.

Kenmerkend voor de gereformeerde overtuiging is dus volgens Bavinck dat God zelf, zijn eer en zijn verkiezing centraal staan. En daarmee is dat tegelijk kenmerkend voor de gereformeerde theologie. Want Bavinck leefde nog in de tijd, waarin theologie zo ongeveer samenviel met dogmatiek, zij het dat het einde van die barre dagen in zicht was.

Bavincks omschrijving van het kenmerkende van de gereformeerde theologie is zeker inzichtgevend. Toch kleeft er één nadeel aan. De indruk kan namelijk ontstaan, dat voor gereformeerden een bepaalde voorkeur kenmerkend is. Een voorkeur voor bepaalde thema’s, zoals Gods eer en Gods verkiezing. Waartegenover de Luthersen dan hun eigen voorkeurthema’s zouden hebben en de Rooms-Katholieken of de evangelischen van tegenwoordig op hun beurt hun voorkeurthema’s.

Maar daarmee zou je aan de intentie van de gereformeerden uit de zestiende eeuw geen recht doen. Het ging hun niet om eigen voorkeuren, die recht hadden op een plaatsje naast andere voorkeuren. Zij wilden niet een aparte groep binnen het grote geheel van de kerk wereldwijd zijn. Een aparte groep met eigen voorkeuren en eigenaardigheden. Zij wilden juist katholiek zijn.

² H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek I*, Kampen: Kok, ⁴1928, 150-179.

³ Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek I*, 151.

Zij wilden de band vasthouden met heel de kerk van alle tijden en met haar geloof. Ik vermoed trouwens, dat Bavinck een van de eersten zou zijn om dat te erkennen.

Wat is *gereformeerde* theologie? In dit verband vind ik nog steeds heel leerzaam wat C. Trimp geschreven heeft in tien artikelen in *De Reformatie*, die vervolgens gebundeld zijn in de brochure *Wat is gereformeerd?* uit 1964. Trimp bespreekt daarin onder andere de visie van Helenius de Cock, één van de eerste vier docenten aan de Theologische School in Kampen. Volgens De Cock zeggen de *belijdenisgeschriften* wat gereformeerd is. Al wat in de belijdenisgeschriften staat is gereformeerd; wat er niet in staat; is dat niet; wat ermee in strijd is, is ongereformeerd. De *Heilige Schrift* zegt wat *waar* is. Maar de vraag naar de waarheid is een andere vraag dan de vraag ‘wat is gereformeerd?’. De laatste vraag draagt een zuiver historisch karakter⁴.

Het bezwaar van Trimp tegen De Cocks benadering is, dat op deze manier de belijdenisgeschriften een gesloten geheel tegenover de Heilige Schrift dreigen te worden. Maar dat is nu net wat de gereformeerde belijdenisgeschriften niet willen. Zij willen doorzichtig zijn naar de Heilige Schrift toe. Zij willen de in de Schriften geopenbaarde waarheid naspreken. Zij willen het katholieke geloof belijden en niet de leer van een bepaald kerkgenootschap codificeren.⁵

Trimp stelt dan zelf, dat ieder die bepalen wil wat ‘gereformeerd’ is, de bijbel moet openen. Hij verwijst daarvoor naar artikel 5 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: “zonder in enig opzicht te twijfelen geloven wij alles wat zij” (de canonieke boeken, GKw) “bevatten”. En naar artikel 7: “wij geloven dat deze Heilige Schrift de wil van God volkomen bevat en voldoende leert al wat de mens moet geloven om behouden te worden”. Op die manier hebben de gereformeerde kerken zelf onder woorden gebracht wat gereformeerde mensen geloven en wat ieder moet geloven. In de tijd van de Reformatie ging het niet om bepaalde lievelingsdenkbeelden. “De Reformatie laat zich brengen op de simpele formule: Terug naar het Woord van de enige Meester”⁶. Dat levert voor Trimp zelf de volgende eenvoudige formule op, als antwoord op de vraag ‘wat is gereformeerd?’: “alles wat Schriftuurlijk is, is gereformeerd”⁷. En daarmee stemt hij overeen met de oprichter van het Gereformeerd theologisch tijdschrift, Lucas

⁴ C. Trimp, *Wat is gereformeerd?*, Goes: Oosterbaan & Le Cointre, 1964, 17.

⁵ Trimp, *Wat is gereformeerd?*, 27-29. Vgl. ook 31: “de confessie wil een glazen wand zijn, die geen enkele hindernis doet overblijven voor hem, die Gods Woord wil zien”.

⁶ Trimp, *Wat is gereformeerd?*, 29-31; het citaat op blz. 31.

⁷ Trimp, *Wat is gereformeerd?*, 33.

Lindeboom: “'t is immers juist kenmerkend-*Gereformeerd*, niets te leren, niets te willen, dan wat de Schrift zegt”⁸.

Alles wat schriftuurlijk is, is gereformeerd. Met die formulering doe je inderdaad aan de intenties van de zestiende-eeuwse vaders van de gereformeerde theologie recht. Daarmee kan ook het karakter van gereformeerde theologie nader omschreven worden. Kenmerkend voor gereformeerde theologie is dat zij recht wil doen aan wat God zelf ons wil leren in de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament. Niet maar aan onderdelen daarvan, maar aan het geheel. God heeft het eerste woord. Daarom moet wat Hij zegt in de bijbel ook het laatste woord zijn in alle theologische discussies.

Maar naast een intentie – of zo u wilt: een ideaal – is er ook de realisering daarvan. Vanuit deze basisovertuiging heeft de gereformeerde theologie een bepaalde historische vorm gekregen. De bijbel werd nagesproken, niet in een tijdloos vacuüm maar in een historische situatie. In die historische situatie waren bepaalde vragen aan de orde, zoals die van de rechtvaardiging van zondaren, Christus' aanwezigheid in het avondmaal, de mogelijkheid om een eed af te leggen en Gods verkiezing.

In dat verband gaat het vaak om geweldige, prachtige zaken. Wat is er nu mooier dan dat jij mag weten, dat jij het zelf bij God niet hoeft te maken? Maar dat Hij je, als je je aan Hem overgeeft, neemt zoals je bent. En dat Hij je dan niet *laat* zoals je bent, maar van binnenuit, door de Geest van Christus een nieuwe mens van je maakt, die eeuwig leeft. Wat geeft er nu meer zekerheid dan het besef, dat je Vader in de hemel al vóór de schepping zijn oog op jou liet vallen, om je door alle verleidingen van een leven in een wereld vol zonde heen blijvend te laten delen in Christus' liefde?⁹

Gereformeerde theologie is fascinerend. Omdat je daarin mag doordenken over een geloofsovertuiging waarin kleine mensen niet groter hoeven te doen dan zij zijn, maar volledig bevrijd worden door de grootheid van God, zijn genade, zijn liefde. Maar als kleine mensen met zulke grote dingen omgaan, kunnen er ook ongelukken gebeuren. Ik denk nu alleen maar aan de nadruk op de verkiezing. Terecht wees Bavinck op de centrale plaats die dat leerstuk in de gereformeerde theologie, zoals die zich historisch ontwikkeld heeft, heeft gekregen. Maar daarbij

⁸ Geciteerd via F. de Lange, ‘Zonder applaus. Een eeuw (of minder) gereformeerde ethiek’, in: W. Stoker; H.C. van der Sar (eds.), *Theologie op de drempel van 2000. Terugblik op 100 jaar Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*, Kampen: Kok, 1999, 200.

⁹ Vgl. Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 22-24; Heidelbergse Catechismus, Zondag 23, 24, 32; Dordtse Leerregels, I/7, II/8, III/IV 11, 12, V/8.

is er in verschillende eeuwen ook veel mis gegaan. Toen de verkiezing soms het allesbeheersende gezichtspunt werd. Iets waarover je eerst zekerheid moest zien te krijgen voordat je je Gods belofte van vergeving en leven durfde toe te eigenen. Je kunt zeggen, dat dat niet schriftuurlijk was en dus niet gereformeerd. En dat is terecht. Maar dat neemt niet weg dat het woord 'gereformeerd' of 'gereformeerde theologie' in de loop van de tijd ook daarmee geassocieerd kon worden.

Net als zoveel termen kan het woord 'gereformeerd' in de loop van de tijd een inhoud krijgen, die ver afwijkt van de oorspronkelijke intenties. Ik hecht aan het woord 'gereformeerd'. De geloofsovertuiging waarnaar dat woord verwijst en de daarmee verbonden theologie zijn nog altijd de moeite waard om voor te gaan. Juist vanwege de katholieke intentie, de beslissende rol van de Heilige Schrift en de eerbiedige erkenning van de majesteit van God en Jezus Christus. Ik zou het dan ook heel erg fijn vinden, als de term 'gereformeerd' bij vele christenen weer warme gevoelens gaat oproepen. Ik wil mij daar ook als docent en rector van deze universiteit voor inzetten. En bij mijn collega's is dat niet anders; daarvoor ken ik ze goed genoeg. Maar er is maar één naam waardoor wij moeten behouden worden. En dat is niet de naam of de term 'gereformeerd'. Het is de naam van Jezus Christus (Hand. 4:12). Die unieke naam, dat is nu net waar het de gereformeerden van de zestiende eeuw om ging. En velen van hun nakomelingen uit later tijd.

Als gereformeerde theologen willen wij, als het goed is, niet anders dan trouw zijn aan het algemene christelijke, het katholieke geloof. Wij willen nadenken over de vragen waarmee christenen, de christelijke gemeente en de theologie in onze eigen situatie geconfronteerd worden. En wij willen die vragen bezien in het licht van de bijbel, het geheel van het op schrift gestelde woord van God.

Dat betekent niet, dat de hele theologie zich zomaar rechtstreeks, zonder gebruikmaking van andere bronnen, uit de bijbel laat distilleren. Alleen al het simpele feit dat wij naast onze bijbel een Hebreeuwse of Griekse grammatica hebben liggen, geeft dat duidelijk aan. Het betekent wel dat al onze menselijke gedachten met het woord van God in de Schrift vergeleken worden. En dat zij daaraan getoetst worden, als de hoogste rechter in alle geschillen. Ik citeer nog een keer artikel 7 NGB: het is geen mens geoorloofd anders te leren dan ons reeds geleerd is door de Heilige Schrift.

“Men mag ook geen geschriften van mensen, hoe heilig de schrijvers ook geweest zijn, op één lijn stellen met de goddelijke Schriften, ook de gewoonte niet met Gods waarheid – want de waarheid gaat boven alles –; evenmin het grote aantal, de ouderdom, de ononderbroken voortgang in de tijden of de opvolging van personen, of de concilies, decreten of besluiten”.

Dat geldt dus ook voor alle gedachten die in de gereformeerde theologie in de loop van de eeuwen ontwikkeld zijn. En voor de Nederlandse Geloofsbelijdenis en onze andere belijdenisgeschriften zelf. Zij staan altijd open, niet alleen voor aanvulling, maar ook voor correctie uit de Schrift zelf.

De gereformeerde leer met betrekking tot de Heilige Schrift, met elementen als inspiratie, gezag en onfeilbaarheid, is daarvan niet uitgezonderd. In de twintigste eeuw heeft deze leer een beslissende rol gespeeld in de confrontatie met andere theologieën en in kerkelijke discussies. Toch is het typisch gereformeerd om zelfs van deze basisovertuiging te zeggen, dat zij nooit definitief afgesloten is. Gereformeerde theologie kan alleen dan echt gereformeerde theologie zijn, als zij de bijbel zelf blijft onderzoeken, ook met betrekking tot wat de HERE ons over de aard van zijn eigen woord wil leren. Dat was ook de oorspronkelijke strekking van de oude gereformeerde regel ‘Sacra Scriptura sui ipsius interpres’: de Heilige Schrift is haar eigen uitlegster.

Op dit moment kan ik dus niet beter doen dan de bijbel openslaan. Om van daaruit nog enige ogenblikken met u na te denken over de rol van de Schrift in de gereformeerde theologie.

Ik vraag uw aandacht voor het bekendste vers uit het gedeelte dat wij vanavond gelezen hebben, Psalm 119:105:

“Uw woord is een lamp voor mijn voet
en een licht op mijn pad”.

De persoon die in Psalm 119 aan het woord is, heeft het over ‘uw woord’, het woord van de HERE. Daarbij denkt hij allereerst aan Gods wet, zijn geboden, bevelen en inzettingen. Kortom: Gods aanwijzingen voor ons leven. Maar die woorden van God staan nooit los van zijn overige woorden. Ook in Psalm 119, het loflied op Gods wet, niet. Gods woord is ook in Psalm 119 een woord waardoor Hij leven belooft aan zijn knechten. Zie vers 107: “O HERE, maak mij levend naar uw woord” (vgl. ook vers 65). Het is een woord waardoor God een relatie sticht met zijn volk. En wat voor een relatie: één waarin Hij ons liefde en leven belooft en vraagt om ons hart, onze trouwe liefde en kinderlijke gehoorzaamheid. Het is, kort gezegd, het liefde- of verbondswoord van onze Vader in de hemel. Het woord dat zijn uiteindelijke kracht ontleent aan het werk van Jezus Christus.

Van dat woord van God zegt Psalm 119:105, dat het een licht op ons pad en een lamp voor onze voet is. Een licht op je pad en een lamp voor je voet. Dat is niet een licht, dat alle donkere plekken weghaalt uit alle duistere plaatsen, waar jij in zou willen kijken. Het woord van God beantwoordt niet al onze vragen. Het lost niet alle problemen van de wereld op. Het maakt

empirisch onderzoek van de schepping en het functioneren van mensen niet overbodig. Het is een licht op je pad en een lamp voor je voet. Het geeft je licht op de plaats waar jij staat. Het maakt je duidelijk hoe jij veilig lopen kunt en waar jij heen moet gaan, op jouw plekje in de geschiedenis.

Niet alsof jij dat helemaal op je eentje kunt uitmaken. De ik-figuur van Psalm 119 lijkt in veel opzichten een eenling. Toch weet hij zich verbonden met anderen die ook Gods woorden bewaren. Daar begint hij zelfs mee:

“Welzalig zij, die onberispelijk van wandel zijn,
die in de wet des HEREN gaan.
Welzalig zij, die zijn getuigenissen bewaren,
die Hem van ganser harte zoeken” (vers 1v).

En als het al niet duidelijk genoeg is uit Psalm 119, dan blijkt het wel uit het Nieuwe Testament. Alleen samen met alle heiligen zijn wij in staat “te vatten, hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat” (Ef. 3:18v). Het woord van God, de bijbel, is aan Christus’ gemeente meegegeven. Om er net als de Joden in Berea samen uit te lezen en samen te onderzoeken wat onze God wil zeggen (vgl. Hand. 17:11).

En ook samen komen wij dan niet alles te weten wat wij zouden willen weten. Maar wij ontvangen wel die hulp die wij in onze situatie nodig hebben. Daar waar onze voet staat en ons pad zich bevindt. Maar daar hebben wij dan echt licht. Zodat wij, als het moet, met overtuiging kunnen zeggen: ‘zo wil de HERE het’. Daarmee leggen wij geen zaken zó onveranderlijk vast, alsof wij tot aan de jongste dag elke mogelijkheid van beter inzicht uitsluiten. Wij ontvangen licht voor onze tijd, belijden daarin Gods waarheid en spreken zijn woord na. Dan kunnen wij onszelf binden aan wat wij samen gevonden hebben, ook voor de toekomst. Maar over alle toekomstige eeuwen hoeven wij het niet te hebben. Die zijn in Gods hand. Ook dan zal zijn woord een licht op het pad van Christus’ volgelingen zijn.

Gereformeerde theologie die niet open staat voor groeiend inzicht, is haar basisprincipe vergeten. Namelijk, dat alles wat schriftuurlijk is gereformeerd is. Zij heeft ook niet goed gelezen in Psalm 119. De ik-figuur in die psalm erkent dat hij gedwaald heeft als een verloren schaap (vers 176). Hij zegt eveneens – het klinkt ons bepaald niet bescheiden in de oren –:

“Ik ben verstandiger dan al mijn leermeesters,
want uw getuigenissen zijn mij tot overdenking.
Ik heb meer inzicht dan de ouden,
want ik bewaar uw bevelen” (vers 99v).

Nu weet ik niet of de dichter van Psalm 119 een heel bijzonder man was. Iemand die als een soort Salomo over ongeëvenaarde wijsheid beschikte. Of dat hij dit zegt, omdat hij zich als

dichter van een psalm bewust was van een bijzondere leiding van Gods Geest. Ik weet wel, dat onze Here Jezus Christus gezegd heeft, dat iedere schriftgeleerde, die een discipel geworden is van het Koninkrijk der hemelen, als een heer des huizes uit zijn voorraad niet alleen oude maar ook nieuwe dingen te voorschijn brengt.

Die voorraad, de schatkamer van Gods woord, staat voor ons allemaal open. Natuurlijk, docenten weten meer van de bijbel en de theologie dan studenten. En de een heeft meer kennis van de Schrift en een directere toegang tot de talen waarin de bijbel geschreven is dan de andere. Maar als gereformeerde theologie ten diepste niet anders dan bijbelse theologie wil zijn, mogen de studenten volop meepraten.

Iemand zei eens in het afgelopen jaar, dat je als student cliënt bent. Met andere woorden: de docent is verantwoordelijk voor het onderwijsproduct, de student neemt het af. Dat is volledig juist. Helemaal mee eens. Maar hier, aan deze gereformeerde Theologische Universiteit, is een student ook altijd méér dan een cliënt. Het is iemand wiens inbreng niet alleen gewenst, maar ook noodzakelijk is. Omdat het gaat om inzicht in de Schriften. En daarbij mogen alle heiligen meedoen en hebben wij ze allemaal nodig.

In onze huidige cultuur hoor je vaak zinnnetjes als ‘dat zie ik anders’; of: ‘dat voel ik anders’; of: ‘daar kan ik niets mee’. Zulke gevoelens zijn relevant. Ook aan onze Theologische Universiteit. Daarmee kunnen studenten docenten helpen om met hun beide benen op de grond te staan. Zeg het dan ook rustig, als je zoiets bij je op voelt komen. Maar niet als het einde van een discussie. Als het begin. Het begin van een gesprek waarin uiteindelijk Gods woord zelf de doorslag moet geven.

Gereformeerde theologie wil trouw zijn aan het katholieke geloof. Het wil de vragen die zich voordoen, bespreken met Gods Woord als toetssteen. Dat betekent dat niet alleen de inzichten van de studenten welkom zijn. Maar dat ook alles verwerkt en geïntegreerd kan worden wat werkelijk de toets van de bijbelse kritiek kan doorstaan. Of het nu gepresenteerd wordt onder het label van gereformeerde theologie of niet.

Het is heel begrijpelijk en terecht, dat vaak de vraag gesteld wordt: ‘is dit nu nog wel gereformeerd of niet?’ Je mag die vraag zien als een dankbare erkenning van wat wij in onze eigen belijdenisgeschriften en in heel de ontwikkeling van overtuigingen daar omheen (zeg maar: in onze gereformeerde traditie) ontvangen hebben. Maar het moet niet je enige vraag zijn. En ook niet je eerste. De eerste en doorslaggevende vraag moet zijn, of iets te handhaven is in het licht van Gods eigen woord of niet. Dat is pas echt gereformeerd.

Nu beseft ik dat de werkelijkheid vaak anders is dan het beeld dat ik net schetste. Ook bij mij zelf. Ik beseft terdege dat het onder ons wel eens ontbroken heeft aan stimulansen om niet alleen met verdiepte maar ook met nieuwe inzichten te komen. Kleine mensen zijn bezig met grote dingen. Dat zal zo blijven.

Wel hoop ik een bijdrage geleverd te hebben aan het opnieuw doordenken van wat voor ons als gereformeerde theologen onze principes, onze taak, ja ons ideaal moeten zijn. Daar mag iedereen ons aan houden. Daar willen wij voor gaan. Want als gereformeerde theologie echte katholieke bijbelse theologie is, dan is het hier de moeite meer dan waard. Dan kunnen wij met enthousiasme aan de gang.